

Силабус освітнього компонента
Програма навчальної дисципліни

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Шифр та назва спеціальності
032 Історія та археологія

Інститут
ННІ Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма
Історія науки та українознавство

Кафедра
Українознавства, культурології та історії науки
(310)

Рівень освіти
Третій (доктори філософії)

Тип дисципліни
Фахова, вибіркова

Семестр
3

Мова викладання
Українська

Викладачі, розробники

Дворкін Ігор Володимирович

igor.dvorkin@khi.edu.ua

Кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри
українознавства, культурології та історії науки

Наукові інтереси: історія музейної справи, пам'ять про Другу
світову війну в Україні, сучасна українська історіографія,
міжетнічні відносини

Кількість публікацій: понад 90 наукових та методичних
публікацій

Детальніше про викладача на сайті кафедри
<http://web.kpi.kharkov.ua/ukin/vikladachi>

Загальна інформація

Анотація

В межах курсу слухачу пропонується знайомство, вивчення і практичне застосування новітніх знань з історії українського державотворення. Курс подано у вигляді низки блоків, пов'язаних з основними етапами національно-політичного розвитку українських земель

Мета та цілі дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Історія української державності» є формування у аспірантів поглиблених професійних компетенцій та теоретичних знань з історіографії, джерелознавства, методології дослідження та практики викладання і популяризації історії української державності

Формат занять

Лекції, практичні заняття, консультації. Підсумковий контроль – іспит

Компетентності

СК-1. Здатність здійснювати історіографічну критику, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури.

СК-2. Володіння основами наукового пошуку історичних джерел та здійснення їхнього аналізу, з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства.

СК-3. Здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки. Вміння здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження із найактуальніших історичних проблем.

СК-4. Розуміння основних причинно-наслідкових зв'язків та закономірностей історичного процесу, набуття навичок критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.

СК-5. Розуміння тенденцій розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхнього зв'язку з минулим досвідом. Вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.

Результати навчання

РН-7. Володіти методологією історіографічної критики, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури.

РН-8. Знати та володіти основами наукового пошуку історичних джерел і здійснення їхнього аналізу з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства.

РН-9. Демонструвати здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки, вміти здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження з найбільш актуальних історичних проблем.

РН-10. Розуміти основні причинно-наслідкові зв'язки та закономірності історичного процесу, демонструвати навички критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.

РН-11. Розуміти тенденції розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхній зв'язок з минулим досвідом. Демонструвати вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год.: лекції – 20 год., практичні заняття – 20 год., самостійна робота – 80 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

«Історія України у глобальному вимірі», «Історія української науки і техніки», «Методологія наукових досліджень»

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Курс передбачає лекційні заняття, що відбуваються в інтерактивній формі із обговоренням матеріалу, презентації та дискусії на практичних заняттях. Навчально-методичні матеріали доступні здобувачам через OneNote Class Notebook

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

- Лекція 1. Загальне поняття про державу, її сутнісні характеристики та роль у житті суспільства. Концепції держави.
- Лекція 2. Історіографія і корпус джерел з історії української державності.
- Лекція 3. Зародження перших державних утворень. Державність на землях України у докиївські часи.
- Лекція 4. Давньоруська державність княжої доби.
- Лекція 5. Українська козацька державність та самоврядування.
- Лекція 6. Формування державницької ідеї в українській суспільно-політичній думці нового часу.
- Лекція 7. Українські держави часів революції 1917-1921 років.
- Лекція 8. Нерадянські українські державницькі альтернативи другої половини ХХ ст.
- Лекція 9. Роль і місце України в політичній системі та національно-державному устрої СРСР. Радянська національна квазідержавність.
- Лекція 10. Розпад Радянського Союзу і утворення новітньої української держави. Проблеми історії новітньої української держави

Теми практичних занять

- 1. Загальне поняття про державу, її сутнісні характеристики та роль у житті суспільства. Концепції держави.
- 2. Історіографія і корпус джерел з історії української державності.
- 3. Зародження перших державних утворень. Державність на землях України у докиївські часи.
- 4. Давньоруська державність княжої доби.
- 5. Українська козацька державність та самоврядування.
- 6. Формування державницької ідеї в українській суспільно-політичній думці нового часу.
- 7. Українські держави часів революції 1917-1921 років.
- 8. Нерадянські українські державницькі альтернативи другої половини ХХ ст.
- 9. Роль і місце України в політичній системі та національно-державному устрої СРСР. Радянська національна квазідержавність.
- 10. Розпад Радянського Союзу і утворення новітньої української держави. Проблеми історії новітньої української держави

Теми лабораторних робіт

Лабораторні заняття в рамках дисципліни не передбачені

Самостійна робота

Базові терміни і поняття історії української державності. Основні концепції і трактування поняття держави у науковій літературі. Основні етапи розвитку історіографії української державності. Місце проблематики української державності у дослідницькому полі різних наукових шкіл. Перші форми державності на землях України у дослов'янські часи. Античні держави Північного Причорномор'я. Норманська дискусія: трактування і аргументи сторін. Державні інституції Київської Русі. Еволюція державного устрою Великого князівства Литовського. Державні інституції Речі Посполитої. Устрій Запорізької Січі, територіальний поділ Вольностей Запорозьких. Формування української козацької держави за правління Богдана Хмельницького. Гетьманська держава останньої чверті XVII – XVIII століть: форма правління, державні інституції, адміністративно-територіальний устрій, основні верстви населення. Особливості Слобідських полків у порівнянні з іншими формами козацького самоврядування. Занепад Гетьманщини та ліквідація автономних прав козацької України.

Самостійницька ідея в українському русі на рубежі XIX–XX століть. Українська Народна Республіка створена і очолювана Центральною Радою. Українська Держава Павла Скоропадського. Західно-Українська Народна Республіка. Українська Народна Республіка, керована Директорією. Ідея соборності в подіях революції 1917 -1921 рр. Огляд наукової літератури Утворення СРСР, особливості його національно-державного устрою. Український консерватизм як один з напрямків української державницької ідеї у період між світовими війнами. ОУН, її ідеологія, методи боротьби за українську державність. Український фактор у геополітичних зрушеннях, викликаних Другою світовою війною. Історіографічний огляд. Основні напрямки українського дисидентського руху в УРСР. Вплив політики перебудови на національне питання в СРСР. Виникнення і діяльність Народного Руху України наприкінці 1980-х років – на початку 1990-х років. Декларація про державний суверенітет України та Акт проголошення незалежності України: порівняльний аналіз історичних документів. Розподіл повноважень і відповідальності між гілками влади, а також основними державними інституціями в сучасній Україні

Індивідуальне завдання – написання есе.

Есе за запропонованою темою – максимально 20 балів

Література та навчальні матеріали

Основна література

Головченко В.І. Від «Самостійної України» до Союзу визволення України: Нариси з історії української соціал-демократії початку ХХ ст. Харків: Майдан, 1998. 191 с.

<http://resource.history.org.ua/item/0009484>

Горобець В. Україна та імперія в ранньомодерну добу: чи була Козацька держава failed state? / НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 116 с.

<http://resource.history.org.ua/item/0017918>

Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII-XVIII ст.: кордони, населення, право / О. Гуржій. Київ, 1996. <http://resource.history.org.ua/item/0009637>

Даниленко В.М. Україна в 1985-1991 рр.: остання глава радянської історії. Київ, 2018.

<http://resource.history.org.ua/item/0013985>

Декларація про державний суверенітет України. Історія прийняття, документи, свідчення.

Житомир, 2010. . <http://resource.history.org.ua/item/0010211>

Держава і суспільство в Україні: історія і сучасність (Матеріали до Національної доповіді НАН України 2013 р.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. 168 с.

<http://resource.history.org.ua/item/0008859>

Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії / НАН України. Інститут історії України. Київ, 2008. <http://resource.history.org.ua/item/0000033>

Історія державної служби в Україні: у 5 т. Київ: Ніка-Центр, 2009

Т.1 <http://resource.history.org.ua/item/0002148>

Т.2 <http://resource.history.org.ua/item/0002211>

Т.3 <http://resource.history.org.ua/item/0002236>

Т.4 <http://resource.history.org.ua/item/0002235>

Т.5. Книга 1 <http://resource.history.org.ua/item/0002252>

Т.5. Книга 2 <http://resource.history.org.ua/item/0002384>

Когут З. Кордони України: територіальні візії козаків від гетьмана Б.Хмельницького до гетьмана

І.Самойловича. Український історичний журнал. Київ: «Дієз продукт», 2011. Вип. 3, (№498). С. 50 – 73. <http://resource.history.org.ua/issue/journal/2011/3>

Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі: у 3 кн. Київ: Темпора, 2013.

- Кн. 1. <http://resource.history.org.ua/item/0009288>
Кн. 2. <http://resource.history.org.ua/item/0009289>
Кн. 3. <http://resource.history.org.ua/item/0009294>
Лисяк О. І., Соколкін В. Л. Основи теорії держави: Навч. посібник. – Харків: УкрДУЗТ, 2019. – 124 с.
<http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2171/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
Нариси історії української революції 1917-1921 років: у 2 кн. / Ред. кол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Авт. кол.: В.Ф. Верстюк (керівн.) та ін.; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Кн. 1-2. Київ, 2011-2012.
Кн. 1. <http://resource.history.org.ua/item/0007096>
Кн. 2. <http://resource.history.org.ua/item/0008160>
Наумов С.О. Український політичний рух на Лівобережжі (90-і рр. XIX ст. – лютий 1917 р.): Монографія. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2006.
<http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/14847>
Пиріг Р.Я. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси. Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. 335 с. <http://resource.history.org.ua/item/0005800>
Політична історія України: Навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей / За ред. Г.К.Швидько. Видання 2-е перероблене і доповнене. – Дніпропетровськ: національний гірничий університет, 2005. <https://ipt.nmu.org.ua/ua/library/PolitIstUkr.pdf>
Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: Фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА / НАН України; Інститут історії України. - К.: Наук. думка, 2005. - 53 с.
<http://resource.history.org.ua/item/0002033>
Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917-грудень 1918. Київ-Філадельфія, 1995.
<https://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1918.skoropadsky-spogady.php>
Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII – XVIII століть: проблеми формування, еволюції реалізації. Київ, 1997. <http://resource.history.org.ua/item/0010230>
Українська держава другої половини XVII – XVIII ст.: політика, суспільство, культура. Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. 671 с. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-7353-5/978-966-02-7353-5.pdf>
Українське державотворення: невитребуваний потенціал: Словник-довідник / За ред. О.М.Мироненка. Київ: Либідь, 1997. 560с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Myronenko_Oleksandr/Ukrainske_derzhavotvorennia_nevytrebuvanyi_potentsial_Slovyk-dovidnyk/
Український Гетьманат : нариси історії національного державотворення XVII – XVIII століть у 2-х кн. Київ: Інститут історії України НАН України, 2018
Кн. 1. <http://resource.history.org.ua/item/0013665>
Кн. 2. <http://resource.history.org.ua/item/0013666>

Додаткова література

- Бачинський Юліан. Україна irredenta. Берлін: Видавництво української молоді, 1924. 238 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Bachynskiy_Yulian/Ukraina_irredenta/
Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації. Київ, 2000. 342с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy/
Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін.]. Харків : Майдан, 2020. 618 с. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/462b03f6-f484-4dbe-a21e-a1cb8db8752a/content>

Каппелер А. Мала історія України. Київ: «К.І.С.», 2007. 264 с.

<http://resource.history.org.ua/item/0004684>

Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. 566 с.

https://www.academia.edu/31512979/_Ukrainian_Historiography_Conceptual_History

Народний Рух України: історія, ідеологія та політична еволюція (1989-2009): Матеріали круглого столу, присвяченого 20-ій річниці створення Народного Руху України за перебудову (Київ, 22 вересня 2009 року). Київ, 2010. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5866-2/978-966-02-5866-2.pdf>

Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. Київ, 1994.

<https://diasporiana.org.ua/istoriya/6242-nagayevskiy-i-o-istoriya-ukrayinskoji-derzhavi-dvadtsyatogo-stolittya/>

Пиріг Р.Я. Відносини України і Центральних держав: нетипова окупація 1918 року. Київ, 2018. <http://resource.history.org.ua/item/0013784>

Реєнт О., Великочий В. Українська революція: сучасний вітчизняний історіографічний дискурс / Міністерство освіти і науки; України Національна академія наук України; Національна спілка краєзнавців України; Українська академія історичних наук; Інститут історії України НАН України; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Київ; Івано-Франківськ: Місто НВ, 2024. 396 с. <http://resource.history.org.ua/item/0018097>

Федорук Я.О. Східноєвропейська політична криза середини XVII ст. в історіографії.

Український історичний журнал. Київ: «Дієз продукт», 2011. Вип. 3, (№498). С. 191-203.

<http://resource.history.org.ua/issue/journal/2011/3>

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 376 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Vstup_do_istorii/

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності здобувача та розподіл балів

100% підсумкової оцінки складаються з усних виступів на практичних заняттях (50%), інд.завдання (20%) та із суми відповіді здобувача на питання на іспиті (30%).

Робота на практичних заняттях оцінюється від 1 до 5 балів, максимально на всіх практичних заняттях можна отримати 50 балів

Якщо здобувач отримав знання через неформальну освіту і має відповідний сертифікат, тоді, за домовленістю із викладачем, можливе перезарахування результатів навчання.

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Здобувач повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХП»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту.

Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/> |

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис
30.08.2024

Завідувач кафедри
Олена ТВЕРИТНИКОВА

Дата погодження, підпис
30.08.2024

Гарант ОП
Олена ТВЕРИТНИКОВА

